

شناسایی مؤلفه‌های آموزشی مبتنی بر تربیت اخلاق جنسی در دوره متوسطه دوم Identifying educational components based on sexual ethics training in secondary high school

Sousan Balali

Ph.D student, Department of educational management, Bojnourd branch, Islamic Azad University, Bojnourd, Iran.

Dr. Mahboube Soleimanpouromran*

Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Bojnourd branch, Islamic Azad University, Bojnourd, Iran.

m.pouromran@gmail.com

Dr. Roya Afrasyabi

Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Bojnourd branch, Islamic Azad University, Bojnourd, Iran.

Dr. Behrang Esmaeli shad

Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Bojnourd branch, Islamic Azad University, Bojnourd, Iran.

سوسن بلالی

دانشجوی دکتری گروه مدیریت آموزشی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران.

دکتر محبوبه سلیمان پور عمران (نویسنده مسئول)

استادیار گروه علوم تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران.

دکتر رویا افراسیابی

استادیار گروه علوم تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران.

دکتر بهرنگ اسماعیلی شاد

استادیار گروه علوم تربیتی، واحد بجنورد، دانشگاه آزاد اسلامی، بجنورد، ایران.

Abstract

One of the most important life changes is sexual development and the need for its guidance is sexual morality. This study aimed to identify, design, and validate educational components based on sexual ethics training in secondary high school. The present study was conducted using a mixed exploratory research design. In the qualitative part, the thematic analysis method was used with an inductive approach, and in the quantitative part, the descriptive survey method was used. Then, a 73-item questionnaire was constructed based on the obtained components. The statistical sample in the quantitative section included 375 specialists in the field of curriculum and professors of educational sciences, deputies, and directors of education in Khorasan Razavi province, and faculty members and experts in the field of ethics. To analyze the data, a confirmatory factor analysis method was used. Findings from content analysis led to the design of an educational model based on sexual ethics training with four main themes (targets, content, teaching-learning methods, and evaluation) and 19 basic themes. Findings showed that the measurement tool had factor validity. Also, the values related to estimating Cronbach's alpha coefficient to measure the internal correlation of basic themes were higher than 0.7, so the measuring tool related to these concepts had sufficient measurement accuracy. Based on the present findings, it can be stated that the inclusion of educational components based on sexual ethics education can be useful in sexual ethics education among high school students.

Keywords: Sex Education, Sexual Ethics, Students, High School.

چکیده

یکی از تغییرات مهم در طول زندگی، رشد جنسی است و لازم‌های هدایت آن، برخوردار از اخلاق جنسی است. هدف این پژوهش، شناسایی، طراحی و اعتباریابی مؤلفه‌های آموزشی مبتنی بر تربیت اخلاق جنسی در دوره متوسطه دوم بود. پژوهش حاضر با استفاده از طرح پژوهش آمیخته از نوع اکتشافی انجام شد. در بخش کیفی، از روش تحلیل مضمون با رویکرد استقرایی و در بخش کمی از روش توصیفی از نوع پیمایشی استفاده شد. سپس بر اساس مؤلفه‌های دست آمده، پرسشنامه ۷۳ گویه‌ای ساخته شد. نمونه آماری در بخش کمی شامل ۳۷۵ نفر از متخصصان حوزه برنامه درسی و اساتید علوم تربیتی، معاونان و مدیران آموزش و پرورش استان خراسان رضوی و همچنین اعضای هیات علمی و متخصصین حیطه اخلاق بودند. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش تحلیل عاملی تأییدی و رویکرد مدل‌سازی معادله ساختاری استفاده شد. یافته‌های حاصل از تحلیل مضمون منجر به طراحی مدل آموزشی مبتنی بر تربیت اخلاق جنسی با چهار مضمون سازمان‌دهنده اهداف، محتوا، روش‌های یاددهی-یادگیری و ارزشیابی و ۱۹ مضمون پایه گردید. یافته‌ها نشان داد که ابزار سنجش از اعتبار عاملی برخوردار بود. همچنین مقادیر مربوط به برآورد ضریب آلفای کرونباخ، به منظور سنجش همبستگی درونی مضامین پایه بالاتر از ۰/۷ شد، در نتیجه ابزار سنجش مربوط به این مفاهیم از دقت اندازه‌گیری کافی برخوردار بود. بر اساس یافته‌های حاضر می‌توان بیان نمود که گنجاندن مؤلفه‌های آموزشی مبتنی بر تربیت اخلاق جنسی می‌تواند در تربیت اخلاق جنسی در بین دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم مفید فایده واقع گردد.

واژه‌های کلیدی: تربیت جنسی، اخلاق جنسی، دانش‌آموزان، متوسطه.

یکی از تغییرات مهم و مسئله‌ساز در طول زندگی، رشد جنسی است که همواره کنجکاو‌ها و مسائلی در بر داشته است. انسان تحت تأثیر این میل رفتارهایی از خود نشان داده که گاه مورد پسند اجتماع و هنجارهای اخلاقی و گاه متناقض با ارزش‌های آن بوده است (واندربرگ^۱، ۲۰۱۶). از نظر محققان حوزه تعلیم و تربیت، لزوم توجه به تربیت جنسی و توسعه و نهادینه نمودن اخلاق جنسی در بین دانش‌آموزان به عنوان مهم‌ترین راهکار پیشگیری از انحرافات جنسی مطرح است و در این خصوص آموزش و پرورش نهادی است که بر رویکرد اخلاقی و فرهنگی جامعه اثر مستقیم داشته و موجب می‌گردد که در سنین کودکی و نوجوانی آموزه‌ها در وجود افراد نهادینه شده و تربیت صحیح شکل گیرد (نصیری و جعفری، ۱۳۸۹). اخلاق جنسی به معنای قواعد و هنجارهای تعیین‌کننده رفتار جنسی مورد پذیرش جامعه در زمان معین است که رعایت نکردن این قواعد، غیراخلاقی و حتی ناپه‌نجان تلقی می‌شود (قلتاش و محمدجانی، ۱۳۹۷). این مهم، یکی از اساسی‌ترین حیطه‌های اخلاق است که به تبیین مبانی و راهکارهایی برای تعامل صحیح با گزینه جنسی می‌پردازد چرا که آگاهی و آموزش در زمینه مسائل جنسی، رفتارهای مناسب و سالم جنسی، از ضروریات مهم زندگی است و نبود آن می‌تواند سبب مشکلاتی در زمینه‌های مختلف، از جمله عملکرد جنسی گردد (فره‌مینی فراهانی، ۱۳۸۵). همچنین برخی از محققان در تعریف اخلاق جنسی به ارتباط رفتارها و صفات ویژه با گزینه جنسی، تصریح کرده و اخلاق جنسی را ارزشی نمودن رفتارها و خصلت‌ها و صفات ویژه‌ای می‌دانند که با گزینه جنسی ارتباط دارد. موضوع بااهمیت در این خصوص، پرورش احساس مسؤولیت در دانش‌آموزان و هدایت و جهت‌دهی گزینه جنسی در مسیر صحیح است (دینوسی^۲، ۲۰۲۰).

هر جامعه تصویری خاص از انسان مطلوب دارد و معنای ویژه‌ای را برای آموزش و پرورش خود قایل است و تلاش می‌کند افراد را بر اساس این تصور تربیت نماید (پیگورت^۳ و همکاران، ۲۰۱۹). سیستم آموزشی یکی از ابزارهای مناسب جهت آشنایی کودکان و نوجوانان در موضوع اخلاق جنسی است، چراکه در روند جامعه‌پذیری افراد بخش زیادی از آنچه به فرد آموزش داده می‌شود و آنچه از طریق این نهادها آموزش داده می‌شود، در ایجاد نوع نگاه فرد نسبت به موضع گزینه جنسی بسیار مهم است. اگر این آموزش‌ها به گونه‌ای باشد که فرد را نسبت به هدایت و کنترل صحیح این ویژگی آگاه سازد، می‌تواند از بسیاری از انحرافات جنسی ممانعت به عمل آورد (فورد^۴ و همکاران، ۲۰۱۹). بر این اساس، برنامه درسی اخلاق جنسی یک برنامه عملی و وابسته به یکدیگر است که چهار مؤلفه برنامه درسی اخلاق جنسی (اهداف، محتوا، روش تدریس، ارزشیابی) را به صورت جامع و کلیدی در راستای هدایت ویژگی‌های جنسی و غریزی انسان و یا کنترل گزینه جنسی در بر می‌گیرد (برنز^۵، ۲۰۱۱). هدف مرکزی مدل برنامه درسی اخلاق جنسی، این است که یادگیرندگان را قادر سازد تا دانش، مهارت‌ها و نگرش‌هایی کسب کنند و عاداتی را در خود پدید آورند که در سایه‌ی آن گزینه جنسی را تعدیل نموده و از این گزینه به عنوان عاملی جهت رشد و کمال بهره‌برند (کتای^۶ و همکاران، ۲۰۲۰). طراحی برنامه درسی اخلاق جنسی بیشتر یک فرایند است تا یک محصول و دارای مجموعه‌ای از فرایندها است که باید اجرا شوند (بست^۷، ۲۰۲۰). در این خصوص، مدل برنامه درسی اخلاق جنسی به عنوان یک چارچوب طراحی مفهومی ارائه شده است که می‌تواند به عنوان راهنمایی در آگاه ساختن معلمان در خصوص این که چه چیزی باید در یک برنامه درسی ترکیب شده با پایداری در آموزش تلفیق شود، استفاده شود. هم‌چنین فرایندی از تعاملات است که شامل تعاملات معلم با یادگیرنده، یادگیرنده با یادگیرنده و تعاملات با محیط یادگیری در فرایند خلق مشترک دانش می‌شود. طراحی برنامه درسی اخلاق جنسی یک فرایند دوره‌ای در هم پیچیده است که از دوران اولیه زندگی انسان در جهت رشد متعادل و مناسب انگیزه جنسی صورت می‌گیرد و اهداف آن اطلاع‌رسانی جنسی، کمک به تکامل رفتارهای جنسی، کمک به اجرای وظایف جنسی، تداوم و بقای نسل و رسیدن به احساس آرامش در زندگی هر فرد است (رحمان^۸، ۲۰۲۰).

1. Vanderberg

2. Di Nucci

3. Puigvert

4. Ford

5. Burns

6. Kteily

7. Beste

8. Rehman

مطابق نتایج پژوهش محمدی و همکاران (۱۳۹۸) در بررسی پدیدارشناختی موانع برنامه درسی تربیت اخلاق جنسی در مقطع متوسطه، تلاش‌هایی که صورت گرفته چندان مناسب نیست و در این راستا موانعی چون مقاومت و بی‌میلی والدین در برابر تربیت اخلاق جنسی فرزندان، ضعف مهارت‌های ارتباطی مطلوب بین والدین و فرزندان و غلبه نگاه بزرگسالی بر مسائل جنسی نوجوانان، همچنین عوامل سازمانی نظیر کمبود چشمگیر معلم متخصص حوزه تربیت اخلاق جنسی در آموزش و پرورش، محدودیت و چالش‌برانگیز بودن منابع آموزشی در حوزه تربیت اخلاق جنسی به چشم می‌خورد. همچنین، بر اساس نتایج پژوهش حاجی‌پور، برخوردار و کشاورز (۱۳۹۷) گفتمان حاکم بر تربیت اخلاق جنسی آموزش و پرورش ایران را باید «گفتمان مهار» نامید. از ویژگی‌های این گفتمان در تربیت اخلاق جنسی توجه بیشتر به جنبه‌های سلبی تربیت اخلاق جنسی است. بازنمایی این گفتمان از واقعیت میل جنسی به گونه‌ای است که بیش از آنکه به فرصت‌های میل جنسی در زندگی سعادتمندانه دانش‌آموز نگاه کند به تهدیدهای غریزه جنسی توجه دارد. طاهرپور و شرفی (۱۳۹۸) طی پژوهشی با عنوان تبیین مبانی ارزش‌شناختی اخلاق جنسی از دیدگاه اسلام، مبانی همچون فطری بودن ارزش‌های اخلاقی، خیر علی‌الاطلاق بودن خداوند، اعتباری بودن ارزش‌ها، ثبات و تغییر در ارزش‌ها و عدالت استخراج شد. تأثیر این مبانی در اخلاقی جنسی به ترتیب عبارت‌اند از: عفت و حیا، حجاب، غیرت، ازدواج؛ خداوند معیار ارزش‌های اخلاق جنسی، اعتبارسازی، اعتباریابی؛ ساختارمند شدن اخلاق جنسی، فهم نسبتاً آسان دیگر سیستم‌های اخلاق جنسی؛ رعایت اعتدال، تناسب و هماهنگی بین زوجین، عدالت عاطفی در تعدد زوجات و عدالت اجتماعی بین زن و مرد. بلندهمتان (۱۳۹۳) تجربه زیسته والدین از چگونگی آموزش اخلاق جنسی به فرزندان را در سه بعد شناختی و عملی و عاطفی می‌توان بازسازی کرد که به ترتیب مؤلفه‌های درونی این سه بعد، ناآگاهی، اقتضایی بودن و دلهره است. افزون بر این، هراس و دلهره‌ای فراگیر وجود والدین را در برگرفته که سخت‌نگران فرزندان خود از نظر اخلاق جنسی هستند. بسونگ^۱ (۲۰۱۹) در پژوهشی به این نتیجه رسید که حمایت گسترده‌ای از ارائه آموزش جنسی به جوانان در هند طبقه متوسط شد. با این حال، اکثر شرکت‌کنندگان معتقد بودند که آموزش جنسی باید نسبتاً دیر تأمین شود (یعنی در اواسط اواخر بزرگسالی). تعداد معدودی از مخالفان آموزش رابطه جنسی با هم مخالف بودند و نگرش‌ها با پیش‌زمینه، آموزش رابطه جنسی مبتنی بر مدرسه یا ارتباطات والدین و فرزند در مورد رابطه جنسی پیش‌بینی نمی‌شد. فیلیپ^۲ و همکاران (۲۰۱۹) در پژوهشی به این نتیجه رسیدند که آموزش بهداشت جنسی^۳ (SHE) دانش و مهارت لازم را برای برقراری روابط سالم، درک رشد جنسی و جلوگیری از رفتارهای خطرناک در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهد؛ بنابراین، درک چگونگی بهینه‌سازی تحویل و دریافت این آموزش بسیار مهم است. رازا^۴ (۲۰۱۹) در پژوهشی به این نتیجه رسید که آموزش جنسی و رابطه باید بخشی از برنامه درسی آموزشی در سال‌های اولیه نوجوانی باشد. برای جوانان باید آموزش مبتنی بر شواهد فراهم شود تا خطرات ناشی از حاملگی به موقع و عفونت‌های مقاربتی را کاهش دهد.

علی‌رغم اهمیت این موضوع، پژوهش‌ها بیانگر این است که در زمینه تربیت اخلاق جنسی آموزش و پرورش چندان موفق عمل ننموده و در حال حاضر نیز برنامه درسی هنوز راه را برای ورود این مقوله با وجود تأکیدات دینی، علمی و ضرورت‌های اجتماعی و فرهنگی و غیره هموار نکرده و متأسفانه مغفول مانده است و تربیت در این زمینه با سکوت نظام آموزشی به سایر رسانه‌ها از جمله ماهواره، اینترنت، مجلات و مان‌ها و غیره واگذار شده است و کتب درسی به طور مناسب به این بحث نپرداخته‌اند. لذا با توجه به اهمیت این موضوع، پژوهش حاضر با هدف شناسایی مؤلفه‌های آموزشی مبتنی بر تربیت اخلاق جنسی در دوره متوسطه دوم انجام شد.

روش

در پژوهش حاضر جهت شناسایی مؤلفه‌های برنامه آموزشی اخلاق جنسی، از طرح‌های تحقیق آمیخته از نوع اکتشافی استفاده شد. پژوهش به ترتیب در دو بخش روش کیفی و روش کمی انجام شد. در بخش کیفی، از روش تحلیل مضمون با رویکرد استقرایی استفاده شد.

1. Besong

2. Phillips

3. Sexual health education

4. Raza

Identifying educational components based on sexual ethics training in secondary high school

محیط پژوهش در بخش کیفی، عبارت از بررسی نتایج ناشی از متون مرتبط با برنامه درسی اخلاق جنسی و همچنین مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با اساتیدی بود که علاوه بر خصوصیات تخصصی رشته، دارای حداقل یک طرح پژوهشی کاربردی در ارتباط با برنامه درسی اخلاق جنسی باشند. در بخش کیفی مؤلفه‌های به دست آمده شامل مؤلفه‌های برنامه درسی اخلاق جنسی در حوزه اهداف، محتوا، روش‌های تدریس و ارزشیابی یا ۱۸ مضمون پایه بود که بر این اساس پرسشنامه ۷۳ گویه‌ای ساخته شد. جهت سنجش روایی پژوهش در بخش کیفی علاوه بر اینکه مضامین فراگیر، سازمان‌دهنده و پایه با مطالعه مبانی نظری، پیشینه تحقیق، اهداف پژوهش و منبع مورد بررسی انتخاب شدند، نظرات و رهنمودهای استادان راهنما و مشاور و چند تن از متخصصان (۷ نفر) نیز در این خصوص لحاظ شد و قبل از طبقه‌بندی مضامین استخراج شده، جرح و تعدیل نهایی به عمل آمد. برای سنجش پایایی در پژوهش‌های کیفی معمولاً از روش هولستی^۱ استفاده می‌شود که به صورت عدد بیان می‌گردد (قایدی و گلشنی، ۱۳۹۵). در این پژوهش پایایی پژوهش عدد ۰/۹۰ به دست آمد. در بخش کمی پژوهش از روش توصیفی-پیمایشی استفاده شد. جامعه آماری در بخش کمی، شامل کلیه متخصصان حوزه برنامه درسی و اساتید علوم تربیتی، معاونان و مدیران آموزش و پرورش استان خراسان رضوی و همچنین اعضای هیات علمی و متخصصین حیطه اخلاق بودند. حجم کل جامعه آماری برابر با ۳۷۵ نفر تعیین شد. نمونه‌گیری در بخش کمی به روش خوشه‌ای انجام گرفت. ابزار مورد استفاده در بخش کمی، پرسشنامه محقق ساخته برنامه درسی اخلاق جنسی بود. سؤالات و گویه‌های پرسشنامه با استفاده از ادبیات پژوهش و نتایج حاصل از مطالعه کیفی تدوین گردید. سؤالات پرسشنامه بر اساس طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت از ۱ (کاملاً مخالفم) تا ۵ (کاملاً موافقم) تنظیم شد. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش تحلیل عاملی تأییدی (مرتب اول و دوم) و رویکرد مدل‌سازی معادله ساختاری کواریانس محور و نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ و نرم‌افزار ایموس گرافیک^۲ استفاده شده است. شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل عاملی در مجموع، بیانگر این است که برازش داده‌ها به مدل برقرار است. همه شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل عاملی با مد نظر قرار دادن مقادیر مطلوب مربوط به این شاخص‌ها دلالت بر مطلوبیت مدل عاملی مضامین سازمان‌دهنده و مضامین پایه دارند. روایی صوری و محتوایی نیز با بهره‌گیری از نظر ۱۰ نفر از خبرگان بررسی شد. خبرگان از اعضای هیئت علمی دانشگاه بوده و رشته تحصیلی آنان برنامه درسی بود، همچنین در حوزه برنامه درسی اخلاق جنسی دارای تألیف بودند. به منظور تعیین اعتبار محتوایی پرسشنامه نیز به همین ترتیب، پرسشنامه اولیه را ۱۰ نفر از اساتید و خبرگان بررسی نمودند که در نتیجه آن، مواردی جهت اصلاح پیشنهاد و پس از اعمال اصلاحات، پرسشنامه نهایی با ۷۳ گویه تدوین و تنظیم شد. برای تعیین روایی سازه (اعتبار ابزار سنجش مضامین) از روش تحلیل عاملی و رویکرد مدل‌سازی معادله ساختاری کواریانس محور استفاده شد. به منظور بررسی پایایی ابزار سنجش مفاهیم و مضامین از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد.

یافته‌ها

سؤال ۱. مؤلفه‌های اصلی برنامه درسی اخلاق جنسی کدام‌اند؟

جهت پاسخ به این سؤال، پس از بررسی مصاحبه‌ها و متون مضامین پایه استخراج شدند و از دسته‌بندی این مضامین، مضامین سازمان‌دهنده تنظیم گردید و نهایتاً مضمون فراگیر برنامه درسی اخلاق جنسی شامل چهار مضمون سازمان‌دهنده تدوین شد. نتایج تحلیل مضمون در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱. توصیف مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده

مضمون فراگیر		مضامین سازمان‌دهنده			شاخص
		میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
اهداف		۲۴/۹	۸/۵۶	-۰/۵۶	۱/۰۹
مؤلفه‌های برنامه درسی		۹۸/۱۱	۹	-۱/۲۶	۱/۲۷

۱. Holesty

۲. Amos Graph

۰/۵۷	-۰/۶۸	۳/۴۹	۴۵/۰۲	روش‌های تدریس
۱/۱۴	-۱/۴۳	۴/۹۰	۲۳/۱۲	ارزشیابی

اهداف: منظور از اهداف در این پژوهش میانگین نمرات کسب شده از پاسخ به گویه‌های ۱ تا ۳۱ پرسشنامه برنامه درسی اخلاق جنسی است.

محتوا: منظور از محتوا در این پژوهش میانگین نمرات کسب شده از پاسخ به گویه‌های ۳۲ تا ۵۷ پرسشنامه برنامه درسی اخلاق جنسی است.

روش‌های تدریس: منظور از روش‌های تدریس در این پژوهش میانگین نمرات کسب شده از پاسخ به گویه‌های ۵۸ تا ۶۵ پرسشنامه برنامه درسی اخلاق جنسی است.

ارزشیابی: منظور از ارزشیابی در این پژوهش میانگین نمرات کسب شده از پاسخ به گویه‌های ۶۶ تا ۷۳ پرسشنامه برنامه درسی اخلاق جنسی است.

جدول ۲ میانگین و انحراف معیار مضامین پایه را نشان می‌دهد.

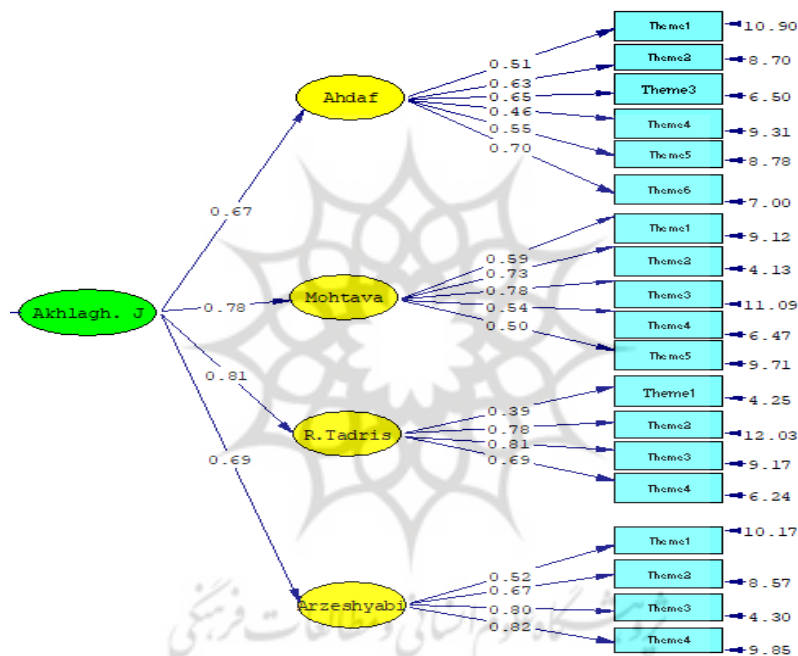
جدول ۲. توصیف مضامین پایه

مضامین فراگیر	مضامین پایه	شاخص			
		میانگین	انحراف معیار	کجی	کشیدگی
اهداف	شناخت خصوصیات جنسی	۶/۱۶	۱/۵۰	-۰/۷۶	۰/۵۶
	توسعه دانش و جهت‌گیری جنسیتی	۷/۶۳	۱/۳۶	-۰/۵۷	۱/۰۷
	ارتقاء اخلاق جنسی	۳/۶۶	۰/۷۷	-۰/۶۰	۱/۰۶
	آشنایی با مشکلات روحی و جسمی انحرافات جنسی	۷/۷۶	۱/۷۳	-۰/۶۶	۱/۳۳
	جلوگیری از آسیب‌های اخلاقی مربوط به ارتباطات	۳۳/۷۷	۵/۳۳	-۱/۱۱	۱/۰۷
	آشنایی با مبانی اعتقادی رابطه بین دختران و پسران	۶/۳۵	۱/۷۶	-۱/۵۳	۱/۱۵
محتوا	توسعه آموزش جنسی بر اساس افکار دینی، اعتقادی و اخلاقی	۱۵/۳۶	۳/۷۱	-۰/۷۳	-۰/۱۵
	دانش سلامت جنسی	۱۱/۵۷	۳/۱۶	-۰/۶۳	۰/۶۳
	کنترل صحیح‌گریزه جنسی	۷/۶۱	۳/۱۳	-۰/۵۶	-۰/۳۵
	دانستن جنبه‌های حقوقی و غیرقانونی امور جنسی	۷/۳۱	۱/۶۵	-۰/۵۳	-۰/۳۳
	انحراف جنسی به عنوان یک گناه بزرگ	۱۰/۷۵	۳/۵۵	-۰/۳۷	-۰/۳۰
	ایفای نقش	۱۷	۳/۱۳	-۱/۱۳	۰/۶۰
روش‌های تدریس	بارش مغزی	۱۳/۷۷	۳/۶۵	-۰/۱۵	-۰/۰۷
	سخنرانی	۱۱/۳۰	۳/۳۵	-۰/۳۰	۰/۳۵
	حل مساله	۶/۱۳	۳/۱۷	-۰/۱۶	۰/۳۷
ارزشیابی	پروژه گروهی و فردی	۶/۷۵	۳/۷۵	-۰/۵۷	۰/۰۶
	ارزشیابی کمی	۱۳/۰۱	۱/۰۶	-۰/۳۷	۰/۱۳
	مشاهده فرایند عملکرد	۶/۱۶	۱/۵۰	-۰/۷۶	۰/۵۶
	ارزیابی توسط والدین و هم‌تایان	۷/۶۳	۱/۳۶	-۰/۵۷	۱/۰۷

Identifying educational components based on sexual ethics training in secondary high school

سؤال ۲. اعتبارسنجی مؤلفه‌های شناسایی شده تا چه میزان است؟

اعتبار: برای بررسی اعتبار پرسشنامه مربوط به مضامین سازمان‌دهنده و پایه برنامه درسی اخلاق جنسی از دو روش اعتبار محتوا و اعتبار سازه استفاده شد. اعتبار سازه ابزارها با استفاده از رویکرد تحلیل عاملی تأییدی و روش مدل‌سازی معادله ساختاری کوواریانس محور انجام شد. در ادامه با استفاده از مدل عاملی مرتبه اول مضامین سازمان‌دهنده و پایه تحلیل شدند و سپس با استفاده از مدل عاملی مرتبه دوم مدل برنامه درسی اخلاق جنسی تحلیل شد که با اعتبار بالا تأیید گردید و بارهای عاملی از این قرار است: ۱- مؤلفه‌های برنامه درسی ۰/۷۵، اهداف ۰/۶۱، محتوا ۰/۷۴، روش تدریس ۰/۷۶ و ارزشیابی ۰/۸۰. برآوردهای مربوط به این مدل شامل شاخص‌های کلی برازش و پارامترهای اصلی (بارهای عاملی این مضمون) در جدول ۳ و همچنین شکل ۱ گزارش شده است.

شکل ۱. مدل عاملی مرتبه دوم مفهوم برنامه درسی اخلاق جنسی

جدول ۳ شاخص‌های ارزیابی مدل عاملی مضامین سازمان‌دهنده را نشان می‌دهد. شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل عاملی در مجموع بیانگر این است که برازش داده‌ها به مدل برقرار است. همه شاخص‌های ارزیابی کلیت مدل عاملی با مد نظر قرار دادن مقادیر مطلوب مربوط به این شاخص‌ها دلالت بر مطلوبیت مدل عاملی تمام مضامین سازمان‌دهنده دارند.

جدول ۳. شاخص‌های ارزیابی مدل عاملی مضامین سازمان‌دهنده

شاخص	کای اسکور نسبی	شاخص برازش تطبیقی	شاخص برازش تطبیقی مقتصد	ریشه دوم میانگین مربعات خطای برآورد	هانتز
مقدار	۰/۷۳	۰/۵۲	۰/۷۳	۰/۰۳	۲۵۲
مقدار	۳/۲۷	۰/۷۵	۰/۵۷	۰/۰۷	۲۲۲

روش های تدریس					
مقدار	۲/۷۵	۰/۷۷	۰/۷۷	۰/۰۵	۳۰۵
ارزشیابی					
مقدار	۲/۳۷	۰/۷۷	۰/۵۵	۰/۰۷	۲۷۳

جدول ۴. مشخصه های نکویی برازش مفهوم برنامه درسی اخلاق جنسی

شاخص	X2/df	GFI	CFI	RMSEA	هلتنر
مقدار	۳/۶۸	۰/۹۸	۰/۹۳	۰/۰۸	۱۶۵

جدول شماره ۴ مشخصه های نکویی برازش مفهوم برنامه درسی اخلاق جنسی را نشان می دهد. همان طور که این جدول نشان می دهد شاخص های اعتبار دلالت بر مطلوبیت اعتبار "مؤلفه های برنامه درسی اخلاق جنسی" دارند.

جدول ۵. مقادیر بارهای عاملی مضامین سازمان دهنده

جدول ۶- ضریب آلفای کرونباخ مضامین فراگیر و مضامین سازمان دهنده مفهوم برنامه درسی اخلاق جنسی			
مفهوم فراگیر	مقدار آلفا	مضامین سازمان دهنده	مقدار آلفا
مؤلفه های برنامه درسی	۰/۸۳	اهداف	۰/۷۸
		محتوا	۰/۸۵
		روش تدریس	۰/۹۳
		ارزشیابی	۰/۸۹

مقادیر مربوط به برآورد ضریب آلفای کرونباخ در جدول بالا نشان دهنده این است که همبستگی درونی مضامین فراگیر و سازمان دهنده مربوط به مفاهیم اصلی پژوهش در حد بالا برآورد می شود، در نتیجه ابزار سنجش مربوط به این مفاهیم از دقت اندازه گیری کافی برخوردار و به عبارت دیگر پایا است.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر، با هدف طراحی و اعتباریابی مدل مطلوب برنامه درسی اخلاق جنسی دانش آموزان دوره دوم متوسطه با استفاده از طرح پژوهش آمیخته از نوع اکتشافی انجام شد. بر اساس یافته ها مدل پیشنهادی پژوهش در زمینه مدل مطلوب برنامه درسی اخلاق جنسی دانش آموزان دوره دوم متوسطه مشتمل بر چهار عامل بود: اهداف برنامه درسی اخلاق جنسی (شامل مضامین پایه شناخت خصوصیات جنسی، توسعه دانش و جهت گیری جنسیتی، ارتقاء اخلاق جنسی، آشنایی با مشکلات روحی و جسمی انحرافات جنسی و جلوگیری از آسیب های اخلاقی مربوط به ارتباطات)، محتوای برنامه درسی (شامل مضامین پایه آشنایی با مبانی اعتقادی رابطه بین دختران و پسران، توسعه آموزش جنسی بر اساس افکار دینی، اعتقادی و اخلاقی، دانش سلامت جنسی، کنترل صحیح غریزه جنسی، دانستن جنبه های حقوقی و غیرقانونی امور جنسی و انحراف جنسی به عنوان یک گناه بزرگ)، فرایندهای یاددهی-یادگیری (شامل مضامین پایه ایفای نقش، بارش مغزی، سخنرانی و حل مساله) و ارزشیابی (شامل مضامین پایه پروژه گروهی و فردی، ارزشیابی کمی، مشاهده فرایند عملکرد و ارزیابی توسط والدین و همتایان). هدف فراگیر چارچوب برنامه درسی اخلاق جنسی، ارزشی کردن رفتارها و خصلت ها و صفات ویژه ای است که قابل مدح و ذم است و با غریزه جنسی ارتباط دارد. با این توصیف هدایت ویژگی های جنسی و غریزی انسان و یا کنترل غریزه جنسی محور تعریف اخلاق جنسی است و سر و سامان بخشیدن به روابط جنسی همیشه از مهم ترین وظایف اخلاقی به شمار می رفته است؛ زیرا غریزه تولیدمثل نه تنها در حین ازدواج، بلکه قبل و بعد از آن نیز مهم بوده و کنترل نکردن آن، مشکلات بسیاری را در زندگی

Identifying educational components based on sexual ethics training in secondary high school

انسان‌ها ایجاد می‌کند (فورد، ۲۰۲۰). پدید آوردن کنترل‌گریزه جنسی و هدایت صحیح آن به یک باور ذهنی و عادت تنها راهی است که در نهایت به جلوگیری از انحراف می‌انجامد. بهترین زمان برای ایجاد چنین باوری نیز از دوران کودکی است. آموزش دانش جنسی به عنوان یکی از اهداف برنامه درسی اخلاق جنسی در دوره متوسطه می‌تواند موجب مشارکت دانش‌آموزان به عنوان آینده‌سازان جامعه شود و دانش‌آموزان را نسبت به کنترل‌گریزه جنسی مسئول بار بیاورد. مدارس با آموزش به کودکان و نوجوانان می‌توانند در این زمینه تأثیرات گسترده‌ای به جا بگذارند. برخورداری دانش‌آموزان از ویژگی‌های مذکور قطعاً نیازمند آموزش و تربیت است و خود به خود حاصل نمی‌گردد. تکامل زندگی جنسی را نمی‌توان به طبیعت سپرد و از آموزش و پرورش صحیح آن غفلت کرد؛ بلکه در جهت دستیابی به اهداف مطلوب و جهت دادن فعالیت‌های جنسی باید کوشش نمود. فعالیت‌های جنسی، بدون جهت‌دهی صحیح و برخورداری از برنامه معین، مشکلاتی را به وجود خواهد آورد که سلامت جسم و روان را به خطر می‌اندازد. با این وصف، سیستم آموزشی موظف است موقعیت را به گونه‌ای فراهم آورد که همراه با رشد طبیعی، آگاهی‌های جنسی و مهارت‌های کنترل در نوجوانان و کودکان افزایش یابد تا به میل و اختیار خود، از خطاهای جنسی اجتناب ورزند.

محتوا باید ناظر بر هدف‌ها باشد و ریشه در فرهنگ و ارزش‌های جامعه داشته باشد. معمولاً در انتخاب محتوا باید به علوم مختلف نگاه ترکیبی و تلفیقی داشت؛ ولی از آنجائی که تربیت جنسی قربت نزدیکی با تربیت دینی دارد و از جنبه‌های ظریف و پر لغزش تربیت است که در شکل‌گیری شخصیت انسان نقش به‌سزایی دارد؛ لذا مهم‌ترین منبع اساسی برای محتوای برنامه درسی، قرآن، سنت، عقل و فطرت است که بر مبنای آن ارزش‌ها و فلسفه اسلامی تدوین گردیده است. فرهنگ جامعه، پیوندی است که دیگر ستون‌ها (محیط، اقتصاد و جامعه) را کنار هم نگه می‌دارد. بعد از تعیین ارزش‌های جامعه، اصول حاکم بر آموزش و پرورش منطبق بر منابع سه‌گانه (نیاز جامعه، نیاز دانش‌آموزان و ساخت دانش) تعیین می‌گردد. درک ویژگی‌های زیستی و بدنی خود، دانش مربوط به سلامت جنسی و هویت جنسی، امنیت و هدایت جنسی از اصولی است که در تعیین محتوای برنامه نقش مهمی را ایفا می‌کند.

تدریس و شیوه آن در برنامه درسی اخلاق جنسی از ویژگی‌های اساسی چون چال محوری، مسأله‌محوری، یادگیری مستقل و هدایت‌شده، جمع‌آوری اطلاعات از منابع گوناگون، فرضیه‌سازی و آزمایش آن و جمع‌بندی برخوردار است. قطعاً در فرایند طراحی برنامه هر چقدر در مورد تعیین اهداف و انتخاب محتوا ملاحظات و معیارهای دقیق و فنی مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گیرد تا زمانی که روش‌های یاددهی و یادگیری مورد دقت و توجه نباشد، قطعاً نمی‌توان انتظار موفقیت و کارایی چندانی از برنامه درسی داشت. با عنایت به اهمیت و نقش کاربردی راهبردهای یاددهی و یادگیری باید در الگوی مطلوب برنامه درسی تربیت اخلاق جنسی نسبت به تعیین ویژگی‌های روش‌های یاددهی و یادگیری بیشتر دقت و توجه شود (واندربگ و همکاران، ۲۰۱۶). دانش‌آموز باید آموزش‌های مورد لزوم در ارتباط با مسائل جنسی را بداند، از خطرات، مفاسد و بی بند و باری‌های جنسی آگاهی داشته باشد، شیوه‌های کنترل و تعدیل‌گریزه جنسی را بشناسد، مسائل دینی مربوط به جنس و دوره سنی خود در ارتباط با امور جنسی را بداند و آگاه باشد که مطابق اعتقادات دینی خود انحراف جنسی به عنوان گناهی بزرگ و نابخشودنی به شمار می‌آید. افراد باید یاد بگیرند به عنوان یکی از اعضای جامعه باید مسئولیت بپذیرند و نسبت به آن حساس باشند؛ بنابراین روشی مثل ایفای نقش می‌تواند مورد استفاده معلمان قرار گیرد. همچنین، معلم در کلاس و در فرایند تدریس باید شیوه چگونگی تصمیم‌گیری را تسهیل نماید؛ بنابراین یکی از روش‌های آموزشی که می‌تواند مورد استفاده معلم قرار گیرد، آموزش به شیوه بارش مغزی است. معلم باید از روشی استفاده کند که دانش‌آموزان با استفاده از آن سازگاری با موقعیت‌های متعارض را یاد بگیرند و بدانند که رویارویی با مسائل مختلف نیازمند تأمل فکورانه و کاوش رهیابانه است. البته آموزش مستقیم و استفاده از روش‌های آموزش مستقیم از جمله سخنرانی نیز می‌تواند به یادگیری آن‌ها کمک نماید.

چون فرض بر این است که یادگیری‌های زندگی مدرسه‌ای باید به درد زندگی واقعی یادگیرندگان بخورد، تکالیف سنجش اصیل مبتنی بر موقعیت‌های واقعی زندگی دانش‌آموزان است. سنجش باید معطوف به وظایف و تکالیفی باشد که انتظار می‌رود دانش‌آموزان در خارج از مدرسه و در شرایط واقعی زندگی انجام دهند و نباید محدود به وظایف و تکالیف مدرسه‌ای شود. ارزشیابی ناظر بر داوری ارزشی در مورد قابلیت‌ها، کارکردها و نتایج عملی برنامه درسی است. ارزشیابی برخلاف روش‌های کمی مرسوم در اکثر دروس در اینجا عمدتاً شامل مشاهده دانش‌آموز در حین فعالیت‌های روزانه و کار با دیگران و همکاری و مشارکت با گروه و درگیر شدن مستقیم دانش‌آموز در محیط مدرسه، خانواده و اجتماع است. در عنصر ارزشیابی پژوهش حاضر نشان داد جهت ارزشیابی از دانش‌آموزان روش‌های مختلفی

توصیه شده است. ارزشیابی اشاره به رفتارهای یادگیرندگان در رابطه با کنترل و هدایت گزینه جنسی دارد (پیگورت^۱ و همکاران، ۲۰۱۹). این امر شامل نموده‌های آن‌ها از طریق اقدامات واقعی اتخاذ شده برای تعامل مناسب افراد در ارتباطات و کنترل و هدایت گزینه جنسی می‌شود. ارزشیابی ضمن عمل و رفتار، ارزشیابی به قصد بازخورد و بهبود، ارزشیابی به شیوه ثبت فعالیت‌های داخل و خارج از کلاس و محیط آموزشگاه به صورت فردی و گروهی و مشاهده رفتار دانش‌آموز در موقعیت‌های مختلف است. همچنین، ارزشیابی باید معطوف به سؤالاتی گردد که تفکر برانگیز باشد. بر مبنای چنین رویکردی به سنجش از دانش‌آموزان انتظار می‌رود به جای تشخیص پاسخ درست، پاسخ سؤال را بسازند. بدین ترتیب به آن‌ها امکان داده می‌شود که در برخورد با مساله، چگونگی قدرت استدلال خود را ظاهر سازند. بی‌تردید هر گونه مطالعه و فعالیت پژوهشی در زمان اجرا خالی از چالش و مشکلات نیست. نتایج پژوهش حاضر صرفاً با اتکا به دیدگاه‌ها و تجربیات خبرگان جامعه آماری مورد نظر حاصل شده است که ممکن است تعمیم‌پذیری نظری یافته‌های تحقیق به سراسر کشور را با محدودیت همراه کند؛ بنابراین می‌توان با کسب نظرهای علمی سایر خبرگان دانشگاهی و مدیران سایر استان‌ها این مشکل را مرتفع نمود. یکی دیگر از محدودیت‌های پژوهش حاضر این است که امکان تعمیم نتایج در مصاحبه، بالا نیست و در هنگام تعمیم نتایج باید بسیار با دقت عمل کرد.

منابع

- اسلامیان، حسن؛ اسلامیان، زهرا؛ سعیدی رضوانی، محمود. (۱۳۹۴). نگاهی به برنامه درسی تربیت جنسی در نظام تعلیم و تربیت با تأکید بر دو عنصر هدف و محتوا، همایش ملی اشراق اندیشه مطهر، خانواده و تربیت جنسی. اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- بلندهمتان، کیوان. (۱۳۹۳). بازنمایی تجربه زیسته والدین از چگونگی آموزش اخلاق جنسی به فرزندان خود. *مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۴ (۴)، ۷۱۹-۷۴۷.
- حاجی پور، حامد؛ برخورداری، رمضان؛ کشاورز، سوسن. (۱۳۹۶). تحلیل گفتمان انتقادی تربیت جنسی در نظام آموزش و پرورش ایران (وضعیت موجود) مبتنی بر اسناد مکتوب. *پژوهشنامه مبانی تعلیم و تربیت*، ۸ (۱)، ۱۵۹-۱۳۶.
- طاهرپور، محمدشریف؛ مشرفی، محمدرضا. (۱۳۹۰). تبیین مبانی هستی‌شناسی اخلاق جنسی از دیدگاه اسلام، اسلام و پژوهش‌های تربیتی، ۱ (۵)، ۳۸-۵۶.
- فرمهبینی فراهانی، محسن. (۱۳۸۵). درآمدی بر تربیت جنسی در متون دینی. *پژوهش‌های تربیت اسلامی*، ۴ (۳)، ۱۷۵-۱۴۵.
- قلتاش عباس؛ محمدجانی، صدیقه. (۱۳۹۷). طراحی چارچوب برنامه درسی تربیت جنسی بر اساس مبانی تربیت اسلامی. *مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۳ (۳)، ۱۰۱-۱۳.
- کریمی، محمد سعید. (۱۳۹۶). هنجارشناسی اخلاق جنسی در زندگی زناشویی از دیدگاه اسلام. *معرفت (ویژه اخلاق)*، ۲۶ (۲)، ۲۸-۲۱.
- محمد بیگی، رضا؛ فقیهی، علیرضا؛ ناطقی، فائزه. (۱۳۹۶). روش تحلیل محتوا، از کمی‌گرایی تا کیفی‌گرایی. *فصلنامه روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی*، ۷ (۲۳)، ۵۷-۸۱.
- محمد بیگی، رضا؛ فقیهی، علیرضا؛ ناطقی، فائزه. (۱۳۹۶). طراحی الگوی مطلوب برنامه درسی تربیت جنسی در دوره ابتدایی. *فصلنامه روان‌شناسی تربیتی*، ۱۳ (۴۵)، ۳۹-۲۱.
- محمدی پویا، سهراب؛ ایمان‌زاده، علی؛ محمدی پویا، فرامرز. (۱۳۹۸). پدیدارشناختی موانع برنامه درسی تربیت اخلاق جنسی در مقطع متوسطه. *دوفصلنامه دین و ارتباطات*، ۲۶ (۵۵)، ۱۲۴-۱۰۱.
- نصیری، یوسف؛ جعفری، سیدابراهیم. (۱۳۸۹). درآمدی بر مبانی تربیت جنسی در تربیت اسلامی. *مطالعات اسلامی در علوم انسانی*، ۱ (۱)، ۱۱۸-۱۰۱.
- Atik, Ş., & Varol, M. (2019). Investigation of University Students with Respect to Gender Identity and Sexual Orientation Within the Context of Shweder's Big Three Ethics. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 232-243.
- Beekers, D., L. L. (2020). Religion, sexual ethics, and the politics of belonging: Young Muslims and Christians in the Netherlands. *Social Compass*, 67(1), 137-156.
- Besong, E. N. (2019). Emerging Sexual Ethics and the Erosion of African Ethos. *GNOSI: An Interdisciplinary Journal of Human Theory and Praxis*, 2(1), 71-83.
- Beste, J. E. (2020). Integrating Christian Ethics with Ignatian Spirituality. *Studies in Christian Ethics*, 33(1), 61-67.

¹. Puigvert

Identifying educational components based on sexual ethics training in secondary high school

- Burns, J. (2011). Paradigm shifts in sexual health: Quantitative analysis of story and fact-based health education interventions. *International Journal of Sexual Health*, 31(3), 217-230.
- Di Nucci, E. (2020). Sexual rights puzzle: re-solved?. *Journal of Medical Ethics*, 46(5), 337-338.
- Ford, J. V., Corona Vargas, E., Finotelli Jr, I., Fortenberry, J. D., Kismödi, E. (2019). Why pleasure matters: its global relevance for sexual health, sexual rights and wellbeing. *International Journal of Sexual Health*, 31(3), 217-230.
- Ford, M. S. (2020). By whose authority? Sexual ethics, postmodernism, and Orthodox Christianity. *Christian bioethics: Non-Ecumenical Studies in Medical Morality*, 26(3), 298-324.
- Phillips, S. P., Webber, J., Imbeau, S., Quaipe, T., Hagan, D., Maar, M., & Abourbih, J. (2019). Sexual harassment of Canadian medical students: a national survey. *EClinicalMedicine*, 7, 15-20.
- Puigvert, L., Gelsthorpe, L., Soler-Gallart, M., & Flecha, R. (2019). Girls' perceptions of boys with violent attitudes and behaviours, and of sexual attraction. *Palgrave Communications*, 5(1), 1-12.
- Raza, S. (2019). Sexual Ethics and Islam: Feminist Reflection on Qur'an, Hadith, and Jurisprudence: A Book Review.
- Rehman, T. (2020). Islamic Feminism: The Challenges and Choices of Reinterpreting Sexual Ethics in Islamic Tradition. *Society and Culture in South Asia*, 6(2), 214-237.
- Ryan, K. (2019). Thinking sexual difference with (and against) Adriana Cavarero: on the ethics and politics of care. *Hypatia*, 34(2), 222-241.
- Vanderberg R H, Farkas A H, Miller E, Sucato G S, Akers A Y. (2016). Racial and/or ethnic differences in formal sex education and sex education by parents among young women in the United States. *Journal of pediatric and adolescent gynecology*, 29(1), 69-73.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی